

ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก
สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1
Policy Proposals for Community Participatory Management
for Small School under District Uttaradit Primary Educational
Service Area Office 1

นุชนารถ ปานคำ¹ พิมพกา ธรรมสิทธิ์² ชัชภูมิ สีชมภู³

Nuchanart Pankum, Phimphaka Thammasit, Chatphum Sichomphoo

บทคัดย่อ (Abstract)

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 และ 2) เพื่อศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน (Mixed Method) กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครู และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน รวม 311 คน และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNI Modified) และการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัย พบว่า 1) ความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน เรียงลำดับจากสูงไปต่ำ ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และ 2) ข้อเสนอเชิงนโยบาย ประกอบด้วย หลักการของนโยบาย วัตถุประสงค์ของนโยบาย และแนวทางการปฏิบัติตามนโยบายที่มุ่งเน้นการสร้างกลไกความร่วมมือที่เข้มแข็งระหว่างโรงเรียนและชุมชนเพื่อยกระดับคุณภาพการศึกษา

คำสำคัญ (Keywords) : ข้อเสนอเชิงนโยบาย; การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม; โรงเรียนขนาดเล็ก

Abstract

This research article aimed to: 1) assess the priority needs for community participatory management and 2) study policy proposals for community participatory management the small schools under the Uttaradit Primary Educational Service Area Office 1. A mixed-methods research design was employed. The sample consisted of 311 participants, including school

Received: 2026-06-08 Revised: 2026-07-07 Accepted: 2026-07-15

¹ สาขาวิชาการบริหารการศึกษา ครุศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ Educational Administration Master of Education, Uttaradit Rajabhat University. E-mail: toeicroissant@gmail.com

² อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ Lecturer, Graduate School Faculty of Education Uttaradit Rajabhat University, Thailand. E-mail: phimphakathamassit@gmail.com

³ อาจารย์ประจำ คณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ Lecturer, Graduate School Faculty of Education Uttaradit Rajabhat University, Thailand. E-mail: chat.chomphoo@gmail.com

administrators, teachers, and chairpersons of basic education school committees. Additionally, the target group comprised 9 key informants. The research instruments used for data collection were a questionnaire and an interview form. The data were analyzed using frequency, percentage, mean, standard deviation, the Modified Priority Needs Index (PNI Modified), and content analysis.

The research findings revealed that: 1) the priority needs for community participatory management, ranked from highest to lowest, were participation in evaluation, participation in planning and goal setting, participation in decision-making, participation in implementation, and participation in benefit sharing, respectively; and 2) the policy proposals consisted of policy principles, objectives, and implementation guidelines focusing on establishing strong collaborative mechanisms between schools and communities to enhance educational quality.

Keywords: Policy Proposal; Community Participatory Management; Small School

บทนำ (Introduction)

การจัดการศึกษาที่มีคุณภาพเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของประเทศ โดยเฉพาะในศตวรรษที่ 21 ที่บริบททางเศรษฐกิจและสังคมมีการเปลี่ยนแปลงอย่างพลวัต การยกระดับคุณภาพการศึกษาจึงไม่อาจพึ่งพากลไกของรัฐเพียงฝ่ายเดียวได้ แต่จำเป็นต้องอาศัยการบูรณาการความร่วมมือจากทุกภาคส่วน ดังที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พ.ศ. 2553 มาตรา 8 (2) ได้กำหนดหลักการสำคัญให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา สอดคล้องกับยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561 – 2580) ด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์ และแผนการปฏิรูปประเทศด้านการศึกษาที่มุ่งเน้นการสร้างระบบนิเวศแห่งการเรียนรู้ โดยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน และชุมชน เข้ามาเป็นหุ้นส่วน (Partnership) ในการบริหารจัดการศึกษา เพื่อลดความเหลื่อมล้ำและยกระดับคุณภาพการศึกษาให้สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่อย่างยั่งยืน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564: 1-2)

เมื่อพิจารณาในบริบทพื้นที่ศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 พบว่ามีโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดคิดเป็นสัดส่วนที่สูงมากและกระจายตัวอยู่ในพื้นที่ที่มีลักษณะภูมิสังคมหลากหลาย ทั้งพื้นที่ราบและพื้นที่หุบเขา แม้สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาจะมีนโยบายและพันธกิจในการขับเคลื่อนการบริหารโดยใช้เครือข่ายสถานศึกษาเป็นฐาน (สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1, 2567: 22-27) แต่ในระดับปฏิบัติการจริงกลับพบว่า กลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนยังมีลักษณะตั้งรับ และไม่เป็นระบบ ชุมชนและภาคีเครือข่ายยังมีข้อจำกัดด้านความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ตามกฎหมาย การมีส่วนร่วมส่วนใหญ่มักจำกัดอยู่เพียงมิติเชิงกายภาพและทรัพยากร เช่น การบริจาคเงิน ทุนการศึกษา หรือการสนับสนุนแรงงานปรับปรุงภูมิทัศน์เป็นครั้งคราว ทว่ากลับขาดการมีส่วนร่วมในมิติเชิงอำนาจและกระบวนการบริหารจัดการ เช่น การร่วมวางแผน การร่วมตัดสินใจ หรือการร่วมประเมินผลการจัดกิจกรรม ส่งผลให้ภาระงานและแรงกดดันทั้งหมดตกอยู่กับผู้บริหารสถานศึกษา และทำให้โรงเรียนขนาดเล็กไม่สามารถตอบสนองต่อความต้องการที่แท้จริงของชุมชนได้อย่างยั่งยืน จากการทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง พบว่าที่ผ่านมาการศึกษาเรื่องการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาอยู่บ้าง เช่น การศึกษาของ ศุภเมธา ธาดาชลวัฒน์ (2567) และ กชพร พลศักดิ์ (2567) ซึ่งผลการวิจัยส่วนใหญ่ระบุว่า สภาพการมีส่วนร่วมของชุมชนใน

ภาพรวมอยู่ในระดับมาก อย่างไรก็ตาม บริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในพื้นที่สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิตถ์ เขต 1 กลับมีบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กในจังหวัดอุดรดิตถ์มีความเฉพาะตัวด้านโครงสร้างชุมชนเกษตรกรรมและกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่ ซึ่งส่งผลต่อรูปแบบการคิดและวิธีการมีส่วนร่วม การทราบเพียงระดับสภาพการมีส่วนร่วมในอดีตไม่สามารถชี้ชัดได้ว่า ประเด็นใดเป็นความต้องการจำเป็นลำดับแรกที่ต้องเร่งแก้ไข การประเมินความต้องการจำเป็น (Need Assessment) จึงเป็นระเบียบวิธีที่จะช่วยเติมเต็มช่องว่างนี้ได้ และงานวิจัยส่วนใหญ่ขาดการพัฒนาข้อเสนอแนะเชิงนโยบายที่กลั่นกรองมาจากผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้ทรงคุณวุฒิอย่างเป็นระบบ ทำให้นโยบายขาดการเชื่อมโยงสู่การปฏิบัติจริง

ด้วยเหตุผลและความจำเป็นดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาและประเมินความต้องการจำเป็นของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนใน 5 มิติ ได้แก่ ด้านการวางแผนและตั้งเป้าหมาย ด้านการตัดสินใจ ด้านการปฏิบัติ ด้านผลประโยชน์ และด้านการประเมินผล เพื่อนำข้อมูลเชิงประจักษ์ที่ได้มา บูรณาการกับมุมมองของผู้ทรงคุณวุฒิ สังเคราะห์เป็นข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิตถ์ เขต 1 โดยผลการวิจัยในครั้งนี้จะก่อให้เกิดประโยชน์ คือ จะเป็นสารสนเทศเชิงประจักษ์ให้แก่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน (สพฐ.) และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา ในการออกแบบมาตรการทางระเบียบปฏิบัติและสร้างแรงจูงใจที่เอื้อให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างถูกต้องกฎหมาย และจะช่วยให้ผู้บริหารโรงเรียนขนาดเล็กมีแนวทางและคู่มือเชิงยุทธศาสตร์ในการปรับบทบาทจากการทำงานเชิงเดี่ยวไปสู่การเป็นผู้นำร่วม ที่สามารถสร้างระบบนิเวศการศึกษาและการจัดการเรียนรู้ที่ตอบโจทย์ท้องถิ่น ลดความเหลื่อมล้ำ และสร้างความเข้มแข็งให้สถานศึกษาและชุมชนควบคู่กันไปอย่างยั่งยืน

วัตถุประสงค์การวิจัย (Research Objectives)

1. เพื่อประเมินความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิตถ์เขต 1
2. เพื่อศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิตถ์เขต 1

วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methods)

การวิจัย เรื่อง ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิตถ์เขต 1 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสานทั้งวิจัยเชิงปริมาณ และวิจัยคุณภาพ มีวิธีดำเนินการ ดังนี้

1. ขอบเขตของการวิจัย

1.1 ขอบเขตด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยศึกษาเนื้อหาตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยทั้ง 2 ระยะ ดังนี้

1. ศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิตถ์เขต 1 ที่ได้จากการสังเคราะห์จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ตามองค์ประกอบการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมใน

การวางแผนและตั้งเป้าหมาย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (กชพร พลศักดิ์ 2567: 37-42)

2. ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ที่ประกอบด้วยหลักการของนโยบายวัตถุประสงค์ของนโยบาย และแนวทางการนำนโยบายไปปฏิบัติ

1.2 ขอบเขตด้านประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

ระยะที่ 1 ประเมินความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 จำนวน 99 แห่ง ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน หรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ จำนวน 99 คน ครู จำนวน 458 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 99 คน รวมทั้งสิ้น จำนวน 656 คน

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ตามวัตถุประสงค์การวิจัย ข้อที่ 1 ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 จำนวน 40 โรงเรียน ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้บริหารโรงเรียนหรือรักษาการในตำแหน่งผู้อำนวยการ จำนวน 40 คน ครู จำนวน 231 คน และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน จำนวน 40 คน รวม 311 คน ได้มาโดยการกำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างโดยใช้ตารางของศิริชัย กาญจนวาสี และคณะ ที่ระดับความเชื่อมั่น 90% ซึ่งเป็นที่นิยมใช้ (ทิพย์สิริ กาญจนวาสี และ ศิริชัย กาญจนวาสี, 2567: 167-169) แล้วเก็บตามสัดส่วนแล้วทำการสุ่มตัวอย่างแบบแบ่งชั้น (Stratified Random Sampling)

ระยะที่ 2 ศึกษาข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1

กลุ่มเป้าหมายที่ใช้ตามวัตถุประสงค์ ข้อที่ 2 ได้แก่ รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 จำนวน 1 คน ศึกษาพิเศษ จำนวน 2 คน ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน และครู จำนวน 3 คน รวมทั้งสิ้น 9 คน โดยมีเกณฑ์การคัดเลือก กลุ่มเป้าหมายดังนี้

1. รองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 จำนวน 1 คน มีคุณสมบัติดังนี้ มีประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี มีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ และควบคุม ดูแลกลุ่มนโยบายและแผน

2. ศึกษาพิเศษ จำนวน 2 คน มีคุณสมบัติดังนี้ มีประสบการณ์ในการทำงานไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ

3. ผู้บริหารสถานศึกษา จำนวน 3 คน มีคุณสมบัติดังนี้ มีประสบการณ์การบริหารสถานศึกษาไม่น้อยกว่า 5 ปี และมีวิทยฐานะชำนาญการพิเศษ

4. ครูโรงเรียนขนาดเล็ก/ขนาดกลาง จำนวน 3 คน มีคุณสมบัติดังนี้ มีหน้าที่รับผิดชอบงานสัมพันธ์ชุมชนอย่างน้อย 4 ปี และมีประสบการณ์สอนไม่น้อยกว่า 5 ปี

1.3 ขอบเขตด้านพื้นที่

โรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ได้แก่ โรงเรียนขนาดเล็กในอำเภอเมืองอุตรดิตถ์ อำเภอลับแล อำเภอรอน อำเภอฟิชัย และอำเภอทองแสนขัน จังหวัดอุตรดิตถ์ จำนวน 99 แห่ง

1.4 ขอบเขตด้านระยะเวลา

เดือนกันยายน 2568 ถึง พฤษภาคม 2569

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ผู้วิจัยสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

2.1 แบบสอบถามเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 มีผลการทดลองใช้ได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพที่เป็นอยู่เท่ากับ 0.982 และได้ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามสภาพที่ควรจะเป็นเท่ากับ 0.962 ประกอบด้วย 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 สอบถามข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะแบบตรวจสอบรายการ (Check list) ได้แก่ ตำแหน่ง วุฒิการศึกษา และประสบการณ์ในการทำงาน

ตอนที่ 2 สอบถามระดับสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ ตามแบบของลิเคิร์ท (Likert Scale) และมีลักษณะเป็นการสอบถามให้ผู้ตอบแบบสอบถาม ตอบคำถามข้อมูล 2 ชุด คือ สภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็น (Dual - Respond format) จำนวน 5 ด้าน ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล

ตอนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเกี่ยวกับการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิด

2.2 แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง (Structured Interview) แบบปลายเปิด ที่สัมภาษณ์เป็นรายบุคคล มีการกำหนดคำถามไว้ล่วงหน้า เพื่อรวบรวมข้อมูลข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ประกอบด้วย 2 ตอน ดังนี้

ตอนที่ 1 เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสถานภาพของกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ชื่อสกุล ระดับการศึกษา สาขาการศึกษา ปัจจุบันดำรงตำแหน่ง และประสบการณ์การปฏิบัติงาน

ตอนที่ 2 เป็นกรอบประเด็นคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์ซึ่งจัดเรียงไว้ตามลำดับก่อนหลัง เป็นคำถามที่ต่อเนื่องและรวมด้วยคำถามทั่วไปเกี่ยวกับข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 โดยนำสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นของแต่ละด้าน มาหาค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (Priority Needs Index: PNI) ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ และด้านการมีส่วนร่วมในการ

ประเมินผล แล้วเลือกค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็นสูงสุด 3 ลำดับแรก ในแต่ละด้านเพื่อนำมากำหนดประเด็นข้อคำถามการสัมภาษณ์ แล้วนำข้อมูลจากการสัมภาษณ์มาวิเคราะห์และสรุปหาข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ที่ประกอบด้วยหลักการของนโยบาย วัตถุประสงค์ของนโยบาย และแนวทางของนโยบายที่นำไปสู่การปฏิบัติ

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

3.1 ผู้วิจัยดำเนินการจัดเก็บข้อมูลโดยใช้แบบสอบถามเพื่อประเมินความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 มีการดำเนินการตามขั้นตอน ดังนี้

1. ขออนุญาตจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ถึงโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 เพื่อขอความอนุเคราะห์ในการเก็บข้อมูล

2. จัดส่งแบบสอบถามไปเก็บข้อมูลกับกลุ่มตัวอย่างที่กำหนดไว้จำนวน 311 คน ได้แก่ผู้บริหารโรงเรียนหรือข้าราชการในตำแหน่งผู้อำนวยการ ครู และประธานคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานโรงเรียนขนาดเล็กในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1

3. ผู้วิจัยรวบรวมข้อมูลจากโรงเรียนและตรวจสอบความถูกต้อง ถ้ามีการตอบแบบสอบถามไม่สมบูรณ์ ผู้วิจัยจะทำการเก็บข้อมูลเพิ่มเติมให้ครบถ้วน เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

3.2 ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลซึ่งเป็นข้อมูลปฐมภูมิที่ผู้วิจัยวางแผนจัดเก็บ ลงมือจัดเก็บและวิเคราะห์ด้วยตนเองเพื่อสรุปเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ซึ่งผู้วิจัยเป็นเครื่องมือที่สำคัญที่สุดในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยดำเนินการ ดังนี้

1. ขออนุญาตจากคณะครุศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏอุตรดิตถ์ เพื่อขอความอนุเคราะห์ ในการเข้าสัมภาษณ์จากกลุ่มเป้าหมาย ซึ่งเป็นรองผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาศึกษานิเทศก์ ผู้บริหารสถานศึกษา และครู จำนวน 9 คน

2. ผู้วิจัยเตรียมการสัมภาษณ์โดยเตรียมอุปกรณ์ที่จะใช้ในการสัมภาษณ์ให้พร้อม นัดหมายวัน เวลา และสถานที่ที่จะสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าพร้อมส่งประเด็นที่จะสัมภาษณ์ให้กลุ่มเป้าหมาย และดำเนินการสัมภาษณ์ในระหว่างเดือนเมษายน 2569 โดยผู้ถูกสัมภาษณ์ทุกคนจะถูกถามด้วยคำถามเดียวกัน และอาจมีการตั้งคำถามเพิ่มเติม ขยายความหรือมีคำถามที่เกิดขึ้นใหม่ระหว่างการสัมภาษณ์ ขออนุญาตบันทึกเทปสัมภาษณ์และเมื่อได้คำตอบครบถ้วนตามประเด็นข้อคำถามแล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อให้ข้อมูลมีความครบถ้วน ถูกต้อง และสามารถตรวจสอบย้อนหลังได้ หากมีข้อมูลไม่ครบถ้วนผู้วิจัยขออนุญาตสัมภาษณ์ทางโทรศัพท์เพิ่มเติม

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 ข้อมูลเชิงปริมาณ ใช้สถิติพื้นฐาน ได้แก่ ความถี่ (Frequency), ร้อยละ (Percentage), ค่าเฉลี่ย (Mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.)

4.2 การจัดลำดับความความต้องการจำเป็น: ใช้สูตร $PNI\ Modified = (I - D) / D$ เพื่อระบุประเด็นที่ต้องพัฒนาเร่งด่วน

4.3 ข้อมูลเชิงคุณภาพ ใช้การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสร้างข้อสรุปอุปนัย (Inductive Analysis) หรือการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (Content Analysis) จากบทสัมภาษณ์ เช่น สังเคราะห์ข้อเสนอเชิงนโยบาย

ผลการวิจัย (Research Results)

1. ความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 โดยเรียงลำดับจากสูงไปต่ำ ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ และด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 1 ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 และค่าดัชนีลำดับความสำคัญของความต้องการจำเป็น (PNIModified)

รายการ	สภาพที่เป็นอยู่		ระดับ	ลำดับ	สภาพที่ควรจะเป็น		ระดับ	ลำดับ	PNIModified	ลำดับ
	μ	σ			μ	σ				
1. ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย	4.160	0.048	มาก	4	4.906	0.044	มากที่สุด	3	0.179	2
2. ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ	4.218	0.030	มาก	3	4.886	0.069	มากที่สุด	4	0.158	3
3. ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ	4.325	0.031	มาก	1	4.913	0.031	มากที่สุด	2	0.136	4
4. ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์	4.322	0.027	มาก	2	4.771	0.022	มากที่สุด	5	0.104	5
5. ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล	4.136	0.046	มาก	5	4.918	0.059	มากที่สุด	1	0.189	1
รวม	4.232	0.010	มาก		4.879	0.019	มากที่สุด			

จากตารางที่ 1 พบว่า ระดับสภาพที่เป็นอยู่การบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = 4.232$, $\sigma = 0.010$) เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับแรก ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ($\mu = 4.325$, $\sigma = 0.031$) รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\mu = 4.322$, $\sigma = 0.027$) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\mu = 4.218$, $\sigma = 0.030$) ด้าน

การมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย ($\mu = 4.160$, $\sigma = 0.048$) และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\mu = 4.136$, $\sigma = 0.046$) ตามลำดับ

ส่วนระดับสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ในภาพรวมอยู่ในระดับมากที่สุด ($\mu = 4.879$, $\sigma = 0.019$) เมื่อพิจารณาเรียงตามลำดับจากสูงไปหาต่ำ ด้านที่มีค่าเฉลี่ยสูงเป็นลำดับแรก ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ($\mu = 4.918$, $\sigma = 0.059$) รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ ($\mu = 4.913$, $\sigma = 0.031$) ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย ($\mu = 4.906$, $\sigma = 0.044$) ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ ($\mu = 4.886$, $\sigma = 0.069$) และด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ ($\mu = 4.771$, $\sigma = 0.022$) ตามลำดับ

ทั้งนี้ พิจารณาคำดัชนีความสำคัญของความต้องการจำเป็นของสภาพที่เป็นอยู่และสภาพที่ควรจะเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 เป็นรายด้าน เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 ลำดับแรก ได้แก่ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล (PNI = 0.189) รองลงมา คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย (PNI = 0.179) และด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ (PNI = 0.158) ตามลำดับ

ส่วนความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็กสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 เป็นรายด้าน ทั้ง 5 ด้าน สรุปดังนี้

1.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย มีค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI) เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับแรก ได้แก่ โรงเรียนเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษาร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพ (3-5 ปี) โดยกำหนดเป้าหมายให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน มีการแต่งตั้งคณะทำงานระหว่างครู ผู้ปกครอง และชุมชน เพื่อร่วมกันจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาและแผนปฏิบัติการประจำปี และมีการจัดประชุมร่วมกันระหว่างโรงเรียนกับชุมชน เพื่อติดตามและทบทวนเป้าหมาย ปรับเป้าหมายให้สอดคล้องกับบริบทของโรงเรียน

1.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ มีค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI) เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับแรก ได้แก่ โรงเรียนให้ชุมชนร่วมในการตัดสินใจเลือกแนวทางการพัฒนาโรงเรียนตามอัตลักษณ์หรือจุดเน้นเฉพาะ ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการตัดสินใจเกี่ยวกับทิศทางการพัฒนาโรงเรียน/แผนงาน/โครงการ/กิจกรรม และให้ชุมชนร่วมในการตัดสินใจเลือกกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และกิจกรรมเสริมหลักสูตรที่เหมาะสมกับบริบทของโรงเรียน

1.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ มีค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI) เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับแรก ได้แก่ โรงเรียนให้ชุมชนร่วมจัดกิจกรรมประชาสัมพันธ์ และสร้างภาพลักษณ์โรงเรียน ให้ชุมชนร่วมปฏิบัติหน้าที่ดูแลความปลอดภัยในโรงเรียน และให้ชุมชน ผู้ปกครองร่วมติดตาม ดูแลและให้คำปรึกษานักเรียนที่มีปัญหาพฤติกรรมเรียน

1.4 ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ มีค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI) เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับแรก ได้แก่ โรงเรียนให้ชุมชนได้รับองค์ความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ และเทคโนโลยีที่โรงเรียนถ่ายทอดสู่ชุมชน ให้ชุมชนได้ใช้ทรัพยากรบุคลากรและอุปกรณ์ของโรงเรียนร่วมกัน ลดภาระค่าใช้จ่ายของชุมชน และให้ชุมชนได้รับประโยชน์จากความรู้และทักษะของนักเรียนที่สามารถนำกลับไปใช้ในครอบครัว เช่น การดูแลสุขภาพ การออม เป็นต้น

1.5 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI) เรียงลำดับจากสูงไปหาต่ำ 3 อันดับแรก ได้แก่ โรงเรียนให้ชุมชนสะท้อนผลการประเมินสมรรถนะ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน ให้ชุมชนร่วมประเมินผลการดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพและแผนปฏิบัติการประจำปี และให้ชุมชนประเมินความพึงพอใจต่อการจัดการศึกษาและการให้บริการนักเรียน

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์เขต 1 ประกอบด้วยหลักการของนโยบาย วัตถุประสงค์ของนโยบายและแนวทางการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ สามารถสรุปได้ ดังนี้

2.1 หลักการของนโยบายเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุตรดิตถ์ เขต 1 ยึดกระบวนการทัศน์การสร้างเครือข่ายความร่วมมือบนหลักธรรมาภิบาล โดยบูรณาการทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการตัดสินใจด้วยข้อมูลเชิงประจักษ์ เพื่อขับเคลื่อนโรงเรียนให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ของชุมชน ผ่านระบบและกลไกการร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย การร่วมตัดสินใจ การร่วมปฏิบัติ การร่วมในผลประโยชน์ และการร่วมประเมินผลอย่างโปร่งใส อันนำไปสู่การยกระดับคุณภาพนักเรียนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตและบริบทของพื้นที่ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.2 เพื่อบูรณาการความร่วมมือและทุนทางสังคมในการบริหารจัดการโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเป็นระบบ โดยมุ่งยกระดับคุณภาพนักเรียนให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตท้องถิ่น และเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในการเป็นภาคีเครือข่ายเพื่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.3 แนวทางการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วย

2.3.1 ด้านการมีส่วนร่วมในการวางแผนและตั้งเป้าหมาย โรงเรียนเปลี่ยนกระบวนการทัศน์จากระบบสั่งการจากบนลงล่าง เป็นการสร้างความร่วมมือกัน โดยผู้บริหารสถานศึกษาต้องปรับบทบาทจากผู้สั่งการเป็นผู้อำนวยความสะดวก กระบวนการเริ่มต้นจากการเปิดเวทีประชาคมแบบไม่เป็นทางการหรือสุนทรีสนทนา เพื่อร่วมวิเคราะห์บริบท (SWOT Analysis) และรับฟังความต้องการ จากนั้นนำข้อมูลมากำหนดเป้าหมายและวิสัยทัศน์ร่วมกันโดยระบุเป้าหมายที่มาจากชุมชนอย่างน้อย 1-2 เป้าหมาย โดยมีการขับเคลื่อนที่มีความยืดหยุ่น ผ่านการแต่งตั้งคณะทำงานแบบบูรณาการที่ประกอบด้วยครู ผู้นำชุมชน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ปกครอง มีศึกษานิเทศก์ต้องทำหน้าที่บูรณาการเป้าหมายของชุมชนให้สอดคล้องกับตัวชี้วัดระดับชาติ พร้อมทั้งปรับระบบประเมินผลให้เน้นบริบทพื้นที่ ขณะที่ครูผู้สอนเชิญชุมชนมาร่วมออกแบบการจัดการเรียนรู้และมีการสื่อสารความก้าวหน้าแบบเรียลไทม์ นอกจากนี้มีข้อกำหนดให้จัดประชุมทบทวนแผนงานร่วมกับชุมชนอย่างน้อยภาคเรียนละ 1 ครั้ง เพื่อปรับปรุงเป้าหมายให้ยืดหยุ่นและสอดคล้องกับสถานการณ์จริง สร้างความเป็นเจ้าของร่วม และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง

2.3.2 ด้านการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ โรงเรียนมุ่งเน้นการขับเคลื่อนด้วยหลักธรรมาภิบาล และกระบวนการประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม จัดตั้งเวทีประชาคมเพื่อเปิดโอกาสให้คณะกรรมการสถานศึกษา และชุมชนร่วมวิเคราะห์ข้อมูลสารสนเทศและสร้างฉันทามติในการกำหนดทิศทางการบริหารจัดการงบประมาณและโครงการของสถานศึกษา นอกจากนี้ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีบทบาทสำคัญในการร่วมพิจารณา กำหนดอัตลักษณ์และจุดเน้นของสถานศึกษา โดยบูรณาการทุนทางสังคมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเข้าสู่ระบบการศึกษา ตลอดจนร่วมตัดสินใจออกแบบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและกิจกรรมเสริมหลักสูตรให้สอดคล้องกับวิถี

ชีวิตจริง กระบวนการเปิดรับการตัดสินใจร่วมกันจะช่วยเสริมสร้างความโปร่งใส ความไว้วางใจ และสร้างความตระหนักรู้ถึงความเป็นเจ้าของร่วม อันจะนำไปสู่การยกระดับคุณภาพการศึกษาที่สอดคล้องกับบริบทของพื้นที่

2.3.3 ด้านการมีส่วนร่วมในการปฏิบัติ โรงเรียนมุ่งเน้นการยกระดับชุมชนให้เป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์ จัดตั้งคณะกรรมการร่วมปฏิบัติการเฉพาะกิจ เพื่อบริหารจัดการทรัพยากรแบบร่วมใช้ประโยชน์ และกระจายบทบาทการนำให้แก่ผู้นำชุมชน ตลอดจนส่งเสริมการจัดการเรียนรู้แบบร่วมสอนโดยบูรณาการปราชญ์ท้องถิ่นเข้าสู่กระบวนการจัดการเรียนรู้ นอกจากนี้ ต้องบูรณาการความร่วมมือกับภาคีเครือข่ายในการสร้างระบบความปลอดภัยเพื่อเฝ้าระวังภัยรอบด้าน ควบคู่กับการขับเคลื่อนระบบดูแลช่วยเหลือนักเรียนผ่านการลงพื้นที่เยี่ยมบ้านร่วมกับผู้นำชุมชนและอาสาสมัคร รวมถึงการใช้ช่องทางการสื่อสารสาธารณะของชุมชนในการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินงานเพื่อสร้างภาพลักษณ์และความเชื่อมั่น ทั้งนี้ การดำเนินการดังกล่าวจะช่วยลดข้อจำกัดด้านทรัพยากรบุคคลของโรงเรียนขนาดเล็ก และเสริมสร้างความเข้มแข็งในการจัดการศึกษาให้มีคุณภาพ

2.3.4 ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ โรงเรียนมุ่งเน้นการยกระดับสถานศึกษาให้เป็นศูนย์กลางการเรียนรู้และทรัพยากรของชุมชนโดยโรงเรียนมีนโยบายเปิดพื้นที่และแบ่งปันทรัพยากรเพื่อสนับสนุนกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของท้องถิ่น พร้อมทำหน้าที่เป็นศูนย์กลางข้อมูลข่าวสารและบริการวิชาการเพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนส่งเสริมเศรษฐกิจหมุนเวียน นอกจากนี้บูรณาการการจัดการเรียนรู้เพื่อรับใช้สังคมโดยมุ่งเน้นการนำผลลัพธ์ทางทักษะต่างๆ ของนักเรียนไปช่วยลดรายจ่ายและสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่ครอบครัว ควบคู่กับการพัฒนาระบบประเมินคุณภาพที่สะท้อนคุณค่ารวมทั้งจัดตั้งระบบยกย่องเชิดชูเกียรติเครือข่ายผู้สนับสนุนและรายงานผลลัพธ์เป็นรูปธรรม เพื่อสร้างสมดุลแห่งผลประโยชน์ร่วมกันจะนำไปสู่การพัฒนาความร่วมมือกันในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

2.3.5 ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล โรงเรียนมุ่งเน้นการเปลี่ยนผ่านสู่การประเมินเพื่อเสริมพลัง โดยโรงเรียนจัดตั้งคณะกรรมการประเมินผลร่วมที่ประกอบด้วยตัวแทนชุมชนและผู้ปกครอง เพื่อประเมินผลการดำเนินโครงการและสะท้อนความพึงพอใจอย่างเป็นระบบผ่านเครื่องมือที่สอดคล้องกับบริบทพื้นที่ ในระดับปฏิบัติการ ส่งเสริมการวัดผลตามสภาพจริงแบบ 360 องศาโดยเปิดโอกาสให้ชุมชนร่วมประเมินสมรรถนะและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เมื่อนักเรียนนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้ จัดทำรายงานผลการประเมินตนเองและจัดเวทีสรุปบทเรียน หรือนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน เพื่อเปิดเผยข้อมูลอย่างโปร่งใส การบูรณาการข้อมูลสะท้อนกลับจากชุมชนเข้าสู่ระบบประกันคุณภาพภายในจะช่วยให้โรงเรียนสามารถนำข้อค้นพบเชิงประจักษ์ไปปรับปรุงแผนปฏิบัติการ และยกระดับคุณภาพของนักเรียนได้สอดคล้องกับความต้องการของท้องถิ่น

อภิปรายผลการวิจัย (Research Discussion)

จากผลการวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจมาอภิปรายผล ดังนี้

1. จากผลการศึกษาความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 เมื่อพิจารณาจากค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็นทั้ง 5 ด้าน พบว่า ความต้องการจำเป็นที่มีค่าสูงสุด คือ ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล ทั้งนี้เป็นเพราะว่า โครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียนขนาดเล็กในปัจจุบันเป็นการบริหารงานภายในเชิงเดี่ยว ที่ภาระงานด้านการตรวจสอบ ควบคุมคุณภาพ และการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการศึกษาถูก

กำหนดให้เป็นบทบาทหน้าที่ตามกฎหมายและระเบียบราชการของผู้บริหารและครูเป็นหลัก ส่งผลให้สถานศึกษาขาดกลไกหรือช่องทางเชิงระบบที่จะเปิดโอกาสให้ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน และภาคส่วนต่าง ๆ ในท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมสะท้อนคิด หรือร่วมตรวจสอบอย่างเป็นรูปธรรม การมีส่วนร่วมของชุมชนที่ผ่านมาจึงติดอยู่เพียงระดับมิติกายภาพ เช่น การสนับสนุนทุนทรัพย์หรือแรงงานเป็นครั้งคราว ทว่าในสถานการณ์ปัจจุบันซึ่งชุมชนเป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย โดยตรงต่อคุณภาพชีวิตและการศึกษาของบุตรหลาน ชุมชนจึงมีความคาดหวังในสภาพที่พึงประสงค์สูงมากที่จะเข้ามามีบทบาทในการประเมินคุณภาพและประสิทธิภาพการจัดการศึกษา เพื่อให้มั่นใจว่าโรงเรียนขนาดเล็กในท้องถิ่นจะสามารถดำเนินงานได้อย่างโปร่งใส น่าเชื่อถือ และตอบสนองความต้องการของบริบทภูมิสังคมอย่างแท้จริง เมื่อสภาพที่เป็นอยู่จริงยังเป็นลักษณะตั้งรับ แต่ความคาดหวังของชุมชนขับเคลื่อนไปข้างหน้า จึงส่งผลให้ด้านการประเมินผลกลายเป็นจุดวิกฤตที่มีความต้องการจำเป็นเร่งด่วนที่สุด การนำผลการประเมินไปใช้ในการวางแผนพัฒนาโรงเรียนร่วมกับชุมชน ซึ่งจะช่วยยกระดับประสิทธิผลของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วม และนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็ก ผลลัพธ์ดังกล่าวเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับรายงานการวิจัยของกชพร พลศักดิ์ขวา (2567) ที่ศึกษาผลกระทบมีส่วนร่วมของเครือข่ายภาคประชาชนในการจัดการศึกษา ซึ่งพบข้อค้นพบเชิงลึกในทิศทางเดียวกันว่า มิติด้านการตรวจสอบและประเมินผลสัมฤทธิ์เป็นด้านที่ชุมชนมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด เนื่องด้วยข้อจำกัดทางกฎหมายและทัศนคติเดิมที่มองว่าการประเมินผลเป็นหน้าที่เฉพาะทางของบุคลากรทางการศึกษา และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ ศุภเมธา ธาดาชลวัฒน์ (2567) ที่ระบุว่า แม้ภาพรวมการมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่ายจะอยู่ในระดับที่ดี แต่ในส่วนของการกำกับติดตามและประเมินผลยังคงเป็นจุดที่ต้องการนวัตกรรมเชิงนโยบายเข้ามาพัฒนา เพื่อเปลี่ยนบทบาทของชุมชนจากการเป็นเพียงผู้สนับสนุนทรัพยากร มาสู่การเป็นหุ้นส่วนร่วมตรวจสอบและพัฒนาคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนขนาดเล็กอย่างเป็นระบบ

2. ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 ที่ประกอบด้วยหลักการของนโยบาย วัตถุประสงค์ของนโยบาย และแนวทางการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ทั้งนี้เป็นเพราะข้อเสนอเชิงนโยบายจำเป็นต้องมีโครงสร้างครบถ้วนทั้ง 3 ส่วนนี้ เนื่องจากตามหลักวิชาการการวิเคราะห์และออกแบบนโยบายสาธารณะ (Public Policy) โครงสร้างทั้งสามส่วนทำหน้าที่เป็นกลไกที่เกื้อหนุนกันเชิงเหตุผลและขาดส่วนใดส่วนหนึ่งไม่ได้ โดยหลักการของนโยบาย จะทำหน้าที่สร้างคุณค่าและความเข้าใจร่วมกัน อธิบายเหตุผลและความจำเป็นเชิงคุณธรรมว่าทำไมชุมชนต้องเข้ามามีส่วนร่วมในโรงเรียนขนาดเล็ก จากนั้น วัตถุประสงค์ของนโยบาย จะทำหน้าที่แปลงหลักการให้เป็นเป้าหมายที่จับต้องได้และมีตัวชี้วัดที่ชัดเจน เพื่อกำหนดทิศทางล่วงหน้า และสุดท้าย แนวทางการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ จะเป็นแผนยุทธศาสตร์และกลยุทธ์ที่แปลงความคิดนามธรรมให้เกิดการลงมือทำจริงในสถานศึกษา ลดความสับสนเชิงบทบาทหน้าที่ระหว่างครูกับชาวบ้าน หากข้อเสนอเชิงนโยบายขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไป นโยบายนั้นจะไม่สามารถขับเคลื่อนได้จริงในทางปฏิบัติ ยิ่งในบริบทของโรงเรียนขนาดเล็กที่มีข้อจำกัดด้านทรัพยากรมนุษย์และงบประมาณอย่างเข้มงวด การจัดทำนโยบายที่มีโครงสร้างระบบที่ชัดเจนและสมบูรณ์เช่นนี้ จึงเป็นปัจจัยเอื้อสำคัญที่จะช่วยลดความซ้ำซ้อน ช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถนำไปประยุกต์ใช้เป็นคู่มือปฏิบัติการ และสร้างแรงจูงใจให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างราบรื่นและเป็นรูปธรรม ผลการวิจัยดังกล่าวสอดคล้องกับการศึกษาของ พรนัชชา แก้วมาตย์ และคณะ (2565: 1) ได้พัฒนารูปแบบและข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อยกระดับคุณภาพสถานศึกษา โดยชี้ให้เห็นว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีประสิทธิภาพและผ่านการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิในระดับสูงที่สุดนั้น จะต้องไม่

เป็นเพียงข้อเสนอแนะลอย ๆ แต่ต้องจำแนกโครงสร้างนโยบายออกเป็นสาเหตุ ผล เป้าหมาย และแนวทางปฏิบัติการที่ชัดเจน ครอบคลุมทั้งระบบการบริหารจัดการและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ ซึ่งการวางองค์ประกอบเชิงระบบที่สมบูรณ์นี้ส่งผลให้ผู้บริหารสถานศึกษาในระดับปฏิบัติการสามารถนำนโยบายไปแปลงสู่การจัดทำแผนกลยุทธ์ประจำปีของโรงเรียนได้อย่างมีทิศทาง สะท้อนให้เห็นว่าโครงสร้างนโยบายแบบ 3 ส่วน (หลักการ วัตถุประสงค์ แนวปฏิบัติ) คือหัวใจสำคัญในการขับเคลื่อนการพัฒนาสถานศึกษาให้ประสบความสำเร็จอย่างยั่งยืน

องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย (Research Knowledge)

องค์ความรู้จากการวิจัยครั้งนี้ชี้ให้เห็นว่า จากวัตถุประสงค์ข้อที่ 1 การประเมินความต้องการจำเป็นการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน ข้อค้นพบเชิงประจักษ์จากค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI modified) ชี้ชัดว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล เป็นประเด็นที่มีค่าดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุด และต้องได้รับการพัฒนาเป็นลำดับแรก ทั้งนี้เนื่องมาจากข้อจำกัดเชิงโครงสร้างและแนวคิดสนับสนุนทางการบริหารที่พบว่า สถานศึกษาขนาดเล็กส่วนใหญ่มักติดอยู่กับการบริหารงานภายในเชิงเดี่ยวตามระเบียบปฏิบัติราชการเดิม ส่งผลให้ขาดช่องทางที่เป็นระบบในการเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองและชุมชนเข้ามามีบทบาทตรวจสอบและสะท้อนคิด สภาพที่เป็นอยู่จริงในปัจจุบันจึงเกิดช่องว่างที่ห่างจากความคาดหวังของชุมชนในฐานะผู้มีส่วนได้ส่วนเสียค่อนข้างมาก ซึ่งผลการวิจัยและเหตุผลสนับสนุนในมิตินี้มีความสอดคล้องอย่างยิ่งกับงานวิจัยของ กขพร พลศึกษา (2567) ที่พบว่ามิติด้านการตรวจสอบและประเมินผลเป็นด้านที่เครือข่ายภาคประชาชนมีส่วนร่วมในระดับน้อยที่สุด และสอดคล้องกับข้อค้นพบของ ศุภเมธา ธาดาชลวัฒน์ (2657) ที่ระบุว่ากลไกการกำกับติดตามของภาคีเครือข่ายยังมีลักษณะตั้งรับและเป็นจุดอ่อนสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไขเชิงระบบเป็นอันดับแรก เชื่อมโยงไปสู่วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก ผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิยืนยันว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีความเหมาะสม ความเป็นไปได้ และความเป็นประโยชน์อยู่ในระดับมากที่สุด โดยความสำเร็จดังกล่าวเกิดจากการวางโครงสร้างนโยบายที่สมบูรณ์และบูรณาการร่วมกัน 3 ส่วนหลัก ได้แก่ หลักการของนโยบาย ที่ทำหน้าที่สร้างคุณค่าและความเข้าใจร่วมกันในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างอำนาจแนวตั้ง วัตถุประสงค์ของนโยบาย ที่แปรสภาพเป้าหมายให้เป็นหมวดหมู่เชิงกลยุทธ์ที่จับต้องได้เพื่อลดความเหลื่อมล้ำ และ แนวทางการนำนโยบายไปสู่การปฏิบัติ ที่มุ่งเน้นการเปลี่ยนบทบาทผู้บริหารสู่การเป็นผู้นำร่วมที่สร้างเครือข่ายและการจัดตั้งเวทีประชาคมสะท้อนคิดในพื้นที่ศึกษา ซึ่งโครงสร้างและการร้อยเรียงทั้ง 3 ส่วนนี้สอดคล้องอย่างเป็นเอกภาพกับแนวคิดและรายงานวิจัยของ พรนัชชา แก้วมัตย์ และคณะ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่า ข้อเสนอเชิงนโยบายที่มีประสิทธิภาพสูงและเอื้อต่อการนำไปใช้งานจริงในสถานศึกษา จำเป็นต้องมีการกำหนดหลักการ วัตถุประสงค์ และแนวทางปฏิบัติที่ชัดเจน ครอบคลุมทั้งระบบการบริหารและการสร้างเครือข่ายความร่วมมือ สรุปเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัยตามวัตถุประสงค์ได้ดังนี้

ภาพที่ 1 สรุปองค์ความรู้จากการวิจัย

ข้อเสนอแนะการวิจัย (Research Suggestions)

1. ข้อเสนอแนะการนำผลการวิจัยไปใช้

จากการประเมินความต้องการจำเป็น (PNI Modified) ของการบริหารจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนสำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผล มีดัชนีความต้องการจำเป็นสูงสุดเป็นอันดับแรก สาเหตุหลักมาจากสภาพการดำเนินงานในปัจจุบันยังมุ่งเน้นการบริหารจัดการและประเมินผลภายในโดยผู้บริหารและครูเป็นหลัก ทำให้ชุมชนขาดช่องทางในการสะท้อนความคิดเห็นและประเมินผลอย่างเป็นระบบ การพัฒนากลไกการประเมินเพื่อเสริมพลังที่โปร่งใสและตรวจสอบได้ จึงเป็นความเร่งด่วนอันดับแรกในการสร้างความเป็นเจ้าของร่วมและยกระดับคุณภาพการศึกษา ดังนั้นจึงมีข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ ดังนี้

1.1 ระดับคณะกรรมการสถานศึกษา คณะกรรมการสถานศึกษาควรปรับวิธีการจากการใช้แบบสอบถามเชิงวิชาการ เป็นการจัดกระบวนการสนทนากลุ่ม (Focus Group) เพื่อสะท้อนความเห็นอย่างเป็นธรรมชาติ พร้อมเข้าร่วมเวทีสรุปบทเรียน (AAR) ประจำปีเพื่อร่วมพิจารณากำหนดทิศทางการพัฒนาอย่างมีส่วนร่วม ตลอดจนร่วมประเมินพฤติกรรมและสมรรถนะผู้เรียนตามสภาพจริงเมื่อปฏิบัติกิจกรรมในชุมชน เพื่อให้ได้ข้อมูลป้อนกลับที่รอบด้าน เป็นรูปธรรม และนำไปปรับปรุงได้อย่างตรงจุด

1.2 ระดับโรงเรียน โรงเรียนควรจัดทำรายงานประเมินตนเองฉบับประชาชน (Public SAR) ในรูปแบบที่ชุมชนเข้าใจง่ายเพื่อสร้างความโปร่งใส ส่งเสริมการวัดผลตามสภาพจริงแบบ 360 องศาที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองร่วมประเมินทักษะ ปรับรูปแบบการสอบเป็นนิทรรศการแสดงผลงานนักเรียน (Student Showcase) และใช้สมุดพกแบบสื่อสารสองทางเพื่อแลกเปลี่ยนข้อมูลพฤติกรรม อันจะนำไปสู่การร่วมประเมินและดูแลช่วยเหลือนักเรียนเป็นรายบุคคลได้

1.3 ระดับสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรธานี เขต 1 สำนักงานเขตพื้นที่ฯ ควรจัดทำคู่มือแนวปฏิบัติเพื่อบูรณาการเสียงสะท้อนของชุมชนเข้าสู่ระบบประกันคุณภาพภายใน (IQA) สนับสนุน

ให้ศึกษานิเทศก์สร้างเครื่องมือประเมินที่อิงบริบทพื้นที่ร่วมกับโรงเรียน ตลอดจนสร้างกลไกการประเมินแบบ
กัลยาณมิตรเพื่อลดอคติในการประเมินตนเอง และเสริมสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในการยกระดับคุณภาพ
สถานศึกษาขนาดเล็ก

2. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

จากผลการวิจัยที่พบว่า ด้านการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์ มีค่าดัชนีลำดับความต้องการจำเป็น (PNI
Modified) ต่ำที่สุดเมื่อเปรียบเทียบกับองค์ประกอบด้านอื่น ๆ ดังนั้นควรมีการวิจัยเรื่องการพัฒนารูปแบบการ
บริหารจัดการสถานศึกษาแบบบูรณาการศาสตร์พระราชา เพื่อยกระดับการมีส่วนร่วมในผลประโยชน์และ
สร้างมูลค่าเพิ่มทางสังคมแก่ชุมชน สำหรับโรงเรียนขนาดเล็ก

เอกสารอ้างอิง (References)

- กชพร พลศักดิ์ (2567). ข้อเสนอเชิงนโยบายเพื่อการบริหารแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในโรงเรียน
ประถมศึกษาขนาดเล็ก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน: กรณีศึกษา สำนักงาน
เขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาหนองบัวลำภู. วิทยานิพนธ์ครุศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาการ
บริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยราชภัฏอุดรธานี.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). นโยบายและจุดเน้นของกระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ.2566.
[ออนไลน์]. แหล่งที่มา: <https://www.moe.go.th/360policy-and-focus-moe-2023/> สืบค้นเมื่อ
7 มิถุนายน 2568.
- ทิพย์สิริ กาญจนวาสี และ ศิริชัย กาญจนวาสี. (2567). วิธีวิทยาการวิจัย (Research Methodology). พิมพ์
ครั้งที่ 5. กรุงเทพฯ: พิมพ์ทันใจ.
- พรนัชชา แก้วมาตย์ และคณะ. (2565). ข้อเสนอเชิงนโยบายการบริหารโรงเรียนประถมศึกษาสู่คุณภาพ
สำนักงานศึกษาธิการภาค 14. วารสารบัณฑิตวิทยาลัย พิษณุตรศน์. 17(3): 1-13.
- ศุภเมธา ธาดาชลวัฒน์. (2567). การศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการบริหารสถานศึกษาของโรงเรียน
ในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาพะเยา. วิทยานิพนธ์ การศึกษามหาบัณฑิต
สาขาวิชาการบริหารการศึกษา. มหาวิทยาลัยพะเยา.
- สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิษฐ์ เขต 1. (2567). แผนพัฒนาการศึกษาขั้นพื้นฐาน พ.ศ.
2566-2570 ฉบับทบทวน. อุดรดิษฐ์: สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาอุดรดิษฐ์ เขต 1.